

"כאשר ציוה ה' את משה", שלא היה זו מעל גביהם.⁶ וכן הוא אומר: "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר ציוה ה' כן עשו ויברך אותם משה" (שמות לט מג). מה ברכה ברכם? אמר: "ויהי נועם ה' אלהינו ומעשה ידינו כוננה עלינו (תהלים צ יז) - אמר להם: תשרה השכינה במעשה ידיכם."⁷

ספרי זוטא במדבר פרק יד

ר' אליעזר אומר: מנין ששלוחו של אדם כמותו? שנאמר: "ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף המלך את המגילה שוב קח לך מגילה אחרת וכתוב עליה" (ירמיה לו כז - כח). מה עשה ירמיה? לקח מגילה אחרת ונתנה לברוך בן נריה וכתבה. והלא הקב"ה אמר לו: "כתוב!"! אלא מיכן ששלוחו של אדם כמותו. ממי למד? ממשה רבינו שאמר לו הקב"ה: "ראה ועשה בתבניתם" (שמות כה מ). וכתב: "ויעשו כל חכם לב" (שמות לו ח). מיכן ששלוחו של אדם כמותו.⁸

תנחומא (בבב) פרשת שמיני סימן יא

שלושה דברים נתקשה משה: מעשה המנורה, והירח, והשרצים.⁹ מעשה המנורה כיצד? בשעה שעלה משה היה הקב"ה מראה לו בהר היאך יעשה את המשכן. כיון שהראה לו מעשה המנורה נתקשה בו משה. א"ל הקב"ה: הרי אני עושה אותה לפניך. מה עשה הקב"ה? הראה לו אש לבנה, אש אדומה, אש שחורה, אש ירוקה, ועשה מהן את המנורה, גביעיה כפתוריה ופרחיה וששת הקנים. ואומר לו: "זה מעשה המנורה" (במדבר ח ד), שהקב"ה מראה לו באצבע. ואעפ"י כן נתקשה. מה עשה הקב"ה? חקקה על ידו.¹⁰ אמר לו רד ועשה כשם שחקקתיה על ידך, שנאמר: "וראה ועשה בתבניתם". ומנין שחקקה על ידו? שנאמר: "וישלח תבנית יד" (יחזקאל ח ג) ואין תבנית, אלא מעשה המנורה. שנאמר: "וראה ועשה בתבניתם". ואעפ"י כן נתקשה ואמר: "מקשה תיעשה המנורה" (שמות כה לא) - מה קשה היא לעשותה. א"ל הקב"ה: השלך את הזהב לאש והיא תיעשה מאליה, שנאמר מקשה תיעשה המנורה - מעצמה תיעשה.¹¹

⁶ במדרש הקודם ראינו שהקב"ה מרגיע את משה ואומר "כתבניתם" ולא "בתבניתם". אבל אין זה פתח להנחות. אין זה גורע כמלוא הנימה מהחובה של האדם לדייק ולעשות את הדבר "בתבניתם" עד כמה שהוא יכול. ובתנחומא (בבב) פרשת נשא סימן כ הוא מדגיש שאכן משה פיקח על מלאכת המשכן שיהיה בתבניתם, ואלה דבריו: "וכן אתה מוצא במשכן, שהכל נתנו את נפשם ועשו את המשכן, כל ישראל נתנדבו, הנשים טוו את העזים, וכן: ויעשו כל חכם לב (שמות לו ח), וכן ועשה בצלאל ואהליאב (שמות לו א), שבביל שנתן משה נפשו עליו שיעשה כשם שהראה לו הקב"ה בהר, שנאמר וראה ועשה בתבניתם, והלך משה ונתן נפשו שלא יטעו".

⁷ והוא המזמור שאנו אומרים במוצאי שבת, רק בשבוע שבו יש שישה ימי עבודה. ולא בכדי. שכן יש קשר בין מלאכת חולין ומלאכת המשכן: "ששת ימים תעבד - ר' אומר: הרי זו גזירה אחרת, שכשם שנצטוו ישראל על מצות עשה של שבת כך נצטוו על המלאכה. ר' אלעזר בן עזריה אומר: גדולה מלאכה שלא שרת שכינה בישראל עד שעשו מלאכה. שנאמר: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ר' יוסי הגלילי אומר: גדולה מלאכה שלא קנס המקום מיתה על אדם אלא מתוך בטלה... ר' עקיבא אומר: גדולה מלאכה שהרי נהנה שווה פרוטה מן ההקדש מביא מעי לה וחומשה ומביא אשם בשתי סלעים והפועלין שהיו עושיין בהקדש נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ר' שמעון אומר: גדולה מלאכה שאפילו כהן גדול נכנס ביום הכיפורים שלא בשעת עבודה חייב מיתה ובשעת עבודה טמאין ובעלי מומין מותרין להיכנס" (מכילתא דרשב"י פרק כ פסוק ט).

⁸ ראה בגמרא קידושין דפים מא-מב שמביאה מקורות אחרים לדין ששלוחו של אדם כמותו: שחיתת הפסח וקרבות הנשיאים. אך מדרש תנאים זה מעדיף את הפסוק שלנו משום שיש בו ציווי אישי מפורש למשה: "וראה ועשה בתבניתם", ואע"פ כן הוא מוסר את המלאכה לאחרים. מכאן, ששלוחו של אדם כמותו. ועכ"פ, בין מדרש זה המדגיש את השליחות ובין מדרש במדבר רבה לעיל שמדגיש שמשה היה עומד על גביהם ומשגיח מקרוב, עומד מדרש שלישי שאומר שמשה חשב שאכן הוא אישית צריך לבנות את הכל בעצמו. ראה מדרש תנחומא ויקהל סימן ג: "בשעה שאמר הקב"ה למשה בהר על מלאכת המשכן, הראהו כל כלי וכלי היאך לעשות, שנאמר: וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה. והיה משה סבור שהוא יעשה את המשכן, שאמר לו: ועשית את הקרשים ועשית שלחן ועשית מזבח ועשית פרכת ועשית כיוור, כך כל מלאכת המשכן. כיון שסדר לו כל דבר ודבר אמר משה: רבש"ע, מי יעשה כל זאת? א"ל: ראה קראתי בשם בצלאל. כשירד משה אמר להם לישראל: כך אמר לי הקב"ה לעשות לו משכן קרשים ומזבח ושלחן. אמרו לו: ומי יעשה כל זאת? אמר להם: בצלאל".

⁹ ירח הוא קידוש החודש: "החודש הזה לכם". מוטיב זה של דברים שהתקשה בהם משה, אולי בתגובה לכך שאמר: "את כל הדבר הקשה תביאון אלי ושמעתי ר", מופיע במקורות רבים. ראה מכילתא דרבי ישמעאל בא פרשת החודש, ספרי במדבר סא, במדבר רבה טו ד, פסיקתא דרב כהנא פרשת החודש הזה לכם, תנחומא פרשת שמיני סימן יא, תנחומא בהעלותך סימן ד ועוד.

¹⁰ השורש חקק הולך בד"כ עם לב ולא עם יד. "חקקי לב" (שירת דבורה). "שמותם של שבטים חקוקים על ליבו של אהרן" (קהלת רבה ז ב). "טבלרין של הקב"ה חקוקין על לבן של מלאכים" (מדרש תהלים יז). אך ראה רש"י בירמיהו פרק כב פסוק כד: "חותם על יד ימיני - חקוק וחתום בתוך בשר זרועי".

¹¹ מדרש זה הוא בשיטת רש"י לעיל שהפסוק שלנו מדבר רק על המנורה (ואולי הוא המקור של רש"י). ראה גם ברייתא דמלאכת המשכן (קירשנר) פרק י: "... נמצאת אומר שיש במנורה קושי ושבח כנגד כל הכלים. מגיד שהראה הקב"ה כלים עשויים ומנורה עשויה, שנאמר: וראה ועשה כתבניתם (שם כה מ)". אבל מהמדרש עולה שבסופו של דבר גם לא עזרה התבנית שנמסרה למשה. לא תבנית אש ולא תבנית יד. לא "בתבניתם" ולא "כתבניתם". עשית המנורה נעשתה, בסופו של דבר, מאיליה, ע"י השלכה לאש או שירדה מן השמים (במדבר רבה טו י). כלים מסוימים במשכן, לא יכלו להיעשות ע"י בשר ודם. המנורה מצטיירת כאן ככלי מיוחד ושונה מכל שאר הכלים. כלי "קשה". ובאמת, צריכים אנו להקדיש דף מיוחד למעשה המנורה שמחד גיסא התקשה בה משה ויש בה דינים של עשיית מקשה ברורים ומאידך גיסא ירדה באופן פלאי מהשמים. ועל כך, בע"ה, בפעם אחרת.

שבת שלום
מחלקי המים